

Äidin omistusoikeus lapsiin.

(Neiti Maria Cederschiöldin esitelmä Suomen Naisyhdistyksessä lokak. 8 p:nä 1901.)

Yhdeksättötoista vuosisataa on sanottu naisten vuosisadaksi. Vaikkapa tämä nimitys lie neekin liioiteltu, täytyy kuitenkin tunnustaa että viime vuosisadalla, etenkin sen jälkimmäisellä puoliskolla, on sekä Ruotsissa että Suomessa saatu aikaan suuria uudistuksia, jotka ovat parantaneet ja kohottaneet naisten asemaa sekä perheessä että yhteiskunnassa.

Mutta vaikka parannuksia onkin saatu toimeen, on *naitu vaimo* kahdennenkymmenennen vuosisadan aamunkoitteella molemmissa maissa vielä tavallaan alaikäinen, mies on yhä edelleen „vaimon oikea edusmies ja kantakoon sekä vastatkoon hänen puolestansa“. Tähän pykälään on tosin viime aikojen uudistuspyrintöjen vaikutuksesta tehty lisäys: „paitsi mikä koskee sitä omaisuutta, joka ei ole hänen hallintonsa alainen“. Mutta tämä rajoitus tulee käytäntöön ainoastaan harvoissa tapauksissa, ja yleensä on vaimo

turvaton, jos hänellä on tuhlaavainen ja tunnon mies.

Norja ja Tanska ovat tässä kohdin menneet meidän ohitsemme. Norjassa vahvistettiin kesäk. 29 p. 1888 uusi laki aviopuolisojen omaisuussuh-teista. Samaa asiaa koskeva laki säädettiin Tans-kassa elok. 1 p:nä 1899. Näitten molempain la-kien mukaan on vaimo täysvaltainen, vaikka tosin miehellä useimmissa tapauksissa on yhteisen omaisuuden hallinto-oikeus.

Omituista on, että Ruotsi on tässä asiassa jäänyt skandinaavilaisista naapureistaan takapa-julle. Ruotsissa kuitenkin kaikkein varhaisim-min ruvettiin tekemään työtä naidun vaimon omistusoikeuden hyväksi, ja siihen järjestetty naisasiatyö alussa nimenomaan kohdistuikin. 1860- ja 1870-luvuilla tehtiin Ruotsin valtiopäivillä vähä väliä esityksiä, jotka tarkoittivat omistus-oikeuden hankkimista naidulle vaimolle ja mie-hen edusmiehyiden poistamista. Innokkaim-min taisteli aatteen puolesta L. J. Hierta, joka teki näistä asioista seitsemän eri esitystä. V. 1872 perustettiin „Yhdistys omistus-oikeuden hankki-miseksi naidulle vaimolle“. Se oli Pohjoismaiden ensimmäinen naisasiayhdistys, joka kolmattakym-mentä vuotta toimi hyvin virkeästi. Sen ensim-mäinen pykälä oli: „Yhdistyksen tarkoituksena on työskennellä sellaisten muutoksien aikaan saa-miseksi Ruotsin Valtakunnan lakiin, että naidulle

vaimolle tunnustettaisiin oikeus hoitaa omaisuuttaan, jonka hän ennen avioliittoaan tahi avioliittonsa ajalla on perinyt tahi ansainnut.“

Tässä en saata selittää syitä, joiden vuoksi päämäärä meillä vielä on saavuttamatta ja asian harrastus Ruotsissa paljon laimeampi kuin 20—30 vuotta sitten. Tyydyn vaan tämän tosiasian mainitsemiseen ja ajattelen että pitäisi keksiä joku keino, jolla saataisiin asian harrastus uudelleen vireille. Onhan tämä kysymys naisasian ydinkohtia; se olisi saatettava oikeaan arvoonsa.

Minua on etenkin viime aikoina oudoksuttanut se seikka, että kaikki naidun vaimon aseman parantamista tarkoittavat uudistuspyrinnöt: kaikki valtiopäivä-esitykset, kaikki kirjoitukset, kaikki esitelinät ja keskustelut tästä asiasta — ainakin Ruotsissa — tarkoittavat yksinomaan tavaran ja rahan omistus- ja hallinto-oikeutta, jota vastoin ei puhuta sanaakaan oikeudesta puolisojen kalteimpaan omaisuuteen — lapsiin.

Tästä asiasta ei tosin Ruotsin, Suomen eikä myöskään Norjan eikä Tanskan laissa ole monia säädöksiä, mutta ne harvat lainkohdat, joissa vanhempain oikeudet määrätään, ovat kaikki isän eduksi.

„Isä olkoon lastensa holhooja“, sanotaan Perintökaaren 20 luvun 1 pykälässä; äidistä ei mainita. Isä avioliiton kestäessä ratkaisee kysymykset lasten kasvatuksesta ja opetuksesta, hän mää-

rää heidän vastaisen toimensa ja ammattinsa, — jopa heidän uskontonsakin. Jos näet vanhemmat lapsen syntyessä tunnustavat eri uskonoppia, on lapsi kasvatettava *isän* uskontoon.

Vaikkapa isä tavalla tahi toisella käyttäisi väärinkin holhoojan oikeuttaan ja tuomioistuinen johdosta luovuttaisi hänet holhoojan toimesta, ei äitiä kuitenkaan määrätä lapsen holhoojaksi, sillä hän on miehensä edusmiehyyden alainen, mutta lasten holhoojaksi asetetaan vieras henkilö.

Vasta isän kuoltua on äiti lain mukaan lasten luonnollinen edustaja, hän hoitaa heitä ja heidän omaisuuttaan, neuvotellen isän lähimpäin sukulaisten ja holhoojan kanssa. Siis vielä isän kuoltuakin laki valvoo hänen oikeuttaan määräämällä hänen sukulaisilleen osan holhoojavaltaa, jota vastoin laki ei määrää isälle velvollisuutta neuvotella äidin sukulaisten kanssa, jos äiti ensin kuolee.

Jos vaimo miehensä kuoltua menee uuteen avioliittoon, joutuen toisen puolisonsa edusmiehyyden alaiseksi, lakkaa hän olemasta edellisestä avioliitosta syntyneiden lastensa holhooja. Jos sitävastoin leskimies menee uusiin naimisiin, on hän yhä edelleen ensimmäisestä avioliitosta syntyneiden lastensa holhoojana, kuitenkin niin, että hänen tulee lasten parasta koskevista asioista neuvotella lähimpäin äidinpuoleisten sukulaisten kanssa.

Avioliiton kestäessä on miehellä oikeus erottaa lapset äidistä, kieltää häntä vaikuttamasta heidän kasvatukseensa ja kehitykseensä, hän saapi vasten äidin tahtoa antaa heidät vierasten ihmisten kasvatettaviksi, hänellä on valta eräissä tapauksissa opettaa heille uskontoa, joka ei ole äidin uskonto, hän saapi lähettää heidät pois kodista, jopa koko maasta j. n. e.

Se, ettei mies yleensä käytä näitä oikeuksiaan, todistaa, että tapa on lakia parempi. Miehille on kunniaksi se, että lain väkivaltaiset määräykset ani harvoin antavat aihetta valitukseen, ainakaan eivät äitien valitukset tule yleisön tiedoksi. Epäilemättä on kuitenkin avioliittoja, joissa mies häikäilemättä käyttää lain hänelle myöntämiä oikeuksia ja joissa vaimo haikeasti valittaa turvattomuuttaan, mutta kärsii hiljaisuudessa, tietäen, ettei hänellä ole mitään apua laista.

Useissa suurissa kulttuurimaissa on äidin oikeus lapsiin tullut päivän polttavaksi kysymykseksi.

Englannissa on naitu vaimo vuonna 1882 säädetyn lain mukaan *) omaisuuden hallinnossa aivan täysvaltainen. Hän saapi hankkia, omistaa, käyttää, säätää testamentin kautta sekä muuten hallita omaisuuttaan aivan niin kuin täysvaltainen naimatonkin nainen, hän saapi tehdä kauppakir-

*) Married Women's Property Act.

joja, harjoittaa elinkeinoa, olla holhooja, testamentin toimeenpanija ja kuolinpesän selvittäjä.

Mutta omiin lapsiinsa hänellä ei ole mitään oikeutta. „Luonnon ja syntymän kautta lapsi kuuluu ainoastaan isälle“, sanotaan Englannin laissa. Isällä on oikeus ottaa lapsi äidiltä, tehdä hänestä säädöksiä testamentissaan ja määrätä lapsen kasvatusta ja uskonto. Vuonna 1886 tehtiin Englannin lakiin kuitenkin oivallinen lisäys, josta on kiittäminen erään naisen, mrs Elisabeth Wolstenholme Elmyr väsymättömiä ponnistuksia. Nyt on äiti isän kuoltua lastensa holhooja joko yksinään tahi yhdessä jonkun toisen henkilön kanssa, jonka isä siksi on valinnut, ja merkillistä kyllä! äidilläkin on oikeus eläissään määrätä henkilö, jonka hänen kuoltuaan tulee isän kanssa olla lasten holhoojana.

Ranskassa tarkoittavat parannusyrietykset yhtä paljon naidun vaimon oikeutta lapsiin kuin omaisuuden omistusoikeuttakin. Siellä lainmääräysten kohtuuttomuus tulee paljoa enemmän huomion alaiseksi, kuin muissa maissa, siitä syystä että Ranskassa usein aviopuolisot tunnustavat eri uskontoa. Isä on tietysti Ranskanmaallakin lasten ainoa holhooja ja määrää heidän kasvatuksensa, ammattinsa ja uskontonsa j. n. e. Jos mies kuolee ennen vaimoa, tulee tämä tosin lasten lailliseksi holhoojaksi, mutta miehellä on oikeus eläissään määrätä toinen henkilö, jonka tulee äidin ohessa

olla lasten holhoojana, ja äiti ei saa käyttää holhoojavaltaansa ilman tämän henkilön suostumusta. Vaimolla ei ole vastaavaa oikeutta.

Vuonna 1900 pidetyssä Parisin kansainvälisessä naiskongressissa, jossa minulla oli ilo olla mukana, oli polttavimpana kysymyksenä vanhempain oikeus. Siitä keskusteltiin kiihkeästi ja useat asianajajat ottivat osaa kysymyksen käsittelyyn. Minun mieleeni painui etenkin seuraava esimerkki, jolla osoitettiin nykyisen lain kohtuuttomuutta. Eräs mies oli hylännyt vaimonsa ja vienyt lapsetkin mukaansa. Vaimo parka kävi epätoivon taistelua saadakseen lapsensa takaisin, mutta kaikki hänen yrityksensä raukesivat tyhjään sen johdosta että laki myöntää isälle rajattoman holhoojavalan. Ainoa keino lasten takaisin saamiseksi olisi ollut avioero, mutta tämä oli niin monimutkainen ja suuria kustannuksia kysyvä toimenpide, että äitiparan täytyi jättää se sikseen ja tyytyä siihen ettei hän milloinkaan enää saanut takaisin lapsiaan.

Ennen kongressia olivat kongressin toimeenpanijat pyytäneet minua tekemään selkoa tämän kysymyksen vaiheista Ruotsissa. Neuvottelin asiasta erään lakimiehen kanssa, mutta hän vakuutti minulle päättäväisesti: „Meillä ei ole mitään sanottavaa siitä asiasta. Aviopuolisot eivät koskaan tee tuomioistuimille valituksia vanheimpainoikeudesta.“

Kaikella kunnioituksella lainoppineen ystäväni viisautta ja kokemusta kohtaan minä kuitenkin uskallan väittää, ettei ole niinkään harvinaista kuulla vanhempain tuomioistuimen edessä taistelevan lapsista, ja nämä riidat ovat kaikkein kiihkeimpiä ja katkerimpia, sillä taistelevathan riitapuolet silloin kaikkein kalleimmastaan.

Tällaisia riitoja syntyy avioerojutuissa, kun aviopuolisot eivät voi suosiolla sopia siitä, kumpi avioliiton purkautuessa ottaisi lapset haltuunsa, vaan jättävät riitansa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Laki määrää, että se puolisoista, joka ei ole antanut aihetta avioeroon, saapi pitää lapset, jos hän muuten on sovelias heitä hallussansa pitämään. Mutta jos molemmat puolisot ovat yhtä suuressa määrässä syypäät avioeroon ja yhtä soveliaat lapsia kasvattamaan, on *miehellä* etuoikeus.

Tukholmassa on tänä vuonna käsitelty erästä avioerojuttua. Molemmat puolisot olivat „vihan ja katkeruuden“ tähden — kuten lain säälimättömät sanat kuuluvat — pyytäneet avioeroa. Puolisoilla on kolme lasta, kaikki tyttöjä, ja sopimusta ei saatu suosiolla aikaan, sillä kumpainkaan puolisoista ei tahtonut luovuttaa toiselle ainoatakaan lapsista. Pitkällisen ja tuskastuttavan oikeudenkäynnin jälkeen julisti Tukholman Raastuvanoikeus äsken mainitsemamme lakipykälän nojalla tuomion: kaikki kolme tyttöä annettiin

isälle, ja Svean hovioikeus on sitten vahvistanut tuomion.

Tuo vääryyttä kärsinyt nainen ei ole ystäväni, mutta mieleni joutui kuohuksiin kuullessani tästä tuomiosta. Minusta se oli häväistys koko sukupuoltani kohtaan ja häpeäksi koko maalleni, joka vielä 20:n vuosisadan aamuhetkellä saattaa kiven kovaan puolustaa raa'an voiman oikeutta.

Muutamia vuosia sitten esiintyi toinen avioerojuttu: Puolisot pyysivät eroa, mutta eivät voineet sopia lapsista turvautumatta lakiin. Näilläkin asianosaisilla oli kolme lasta, kaksi poikaa ja yksi pieni tyttö. Äiti oli taipuvainen luopumaan kaikista oikeuksistaan poikiin, mutta tahtoi pitää pienen tyttänsä, joka lienee ollut 5 tahi 6 vuoden ijässä. Oikeudenkäynti kesti kauan, siinä kuulusteltiin suuri joukko todistajia, m. m. entisiä palvelijoita ja perheen tuttaviam, ja lopuksi julisti raastuvanoikeus äidin sopimattomaksi holhoamaan lapsia, jonka vuoksi kaikki kolme, sekä pojat että tuo pieni tyttö, tuomittiin isälle.

Raskauttavin syytös, mikä vaimosta lausuttiin tuomioistuimen edessä, oli se, että hän, jouduttuaan aivan epätoivoon miehen vuosikautia kestäneen ilkeyden johdosta, joskus oli käynyt neuvottelemassa asioistaan erään miespuolisen sukulaisensa luona saadakseen häneltä lohdutusta ja osanottoa. Näin tehdessään vaimo tosin oli osoittanut ajattelemattomuutta, mutta oikeudessa

ei esiintynyt todistuksen varjoakaan siitä, että vaimon suhde tuohon sukulaiseen olisi ollut rikoksellista laatua. Hänen miehensä sitävastoin oli aivan julkisesti rikkonut avioukkollisuutta, mutta tässä kysymyksessä on kaksinainen moraalisiinä määrin soaissut ihmisten silmät, että sitä, mitä naisessa tuomitaan rikoksena, pidetään miehessä tuskin moittittavanakaan. Tuomion on sittemmin sekä hovioikeus että korkein tuomioistuin vahvistanut.

Lausuntoni alussa valitin sitä, että uudistuksien ystävät, vaikka ovatkin tarmonsaa takaa ponnistelleet turvatakseen naidun vaimon asemaa, eivät ole nähneet suuriakaan tuloksia työstään. Kun syytä tiedustellaan, vastataan tavallisesti, että naidut vaimot itse ovat jotenkin välinpitämättömiä asiasta. Jos siinä on perää — jota minä en kuitenkaan ota oikein uskoakseni — eiköhän olisi helpompi herättää heidän harrastustaan, jos vähemmin puhuttaisiin vaimon omaisuudesta ja sen sijaan kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota hänen äidinoikeuksiinsa. Äidillisyyshän on meidän päivinämme aivan erityisessä merkityksessä tullut muodin asiaksi, yksinpä niissäkin piireissä, jotka ovat aivan vieraat, jopa vihamieliset, naisasialle. Eiköhän olisi syytä osoittaa kuinka vähän arvoa laki antaa äidille ja siten herättää sekä äideissä että muissa naisissa yleinen mielihope, joka vaatii lain muuttamista.

Tosin täytyy miehen edusmiehyys poistaa, ennenkuin äiti voi tulla isän vertaiseksi suhteessa lapsiin, sillä niin kauan kuin vaimo on miehensä edusmiehyyden alainen, ei hän tietysti voi olla lastensa holhoojana. Mutta niitten, jotka parannuksia vaativat, tulisi nyt jo asettaa molempain vanhempain tasa-arvoisuus suhteessa lapsiin siksi ihanteeksi, johon aatteen ystävien tulee pyrkiä.

Lakimiesten mielestä on vanhempain oikeus lapsiin paljoka vaikeampi pulma ratkaista kuin omaisuutta koskeva kysymys. On tietysti hyvin uhkarohkeata vastustaa oppineitten miesten lausuntoja, mutta minä sittenkin uskallan epäillä tämän mielipiteen pätevyyttä. Kun on aviopuolisojen omaisuusseikoista kysymys, täytyy usein ottaa huomioon kolmannen henkilön oikeus. Vaimon omistusoikeus usein estää miestä hänen ulkonaisessa toiminnassaan, jos hän esim. on liikkeen harjoittaja. Mieshän paitsi sitä useimmissa avioliitoissa työllään elättää perheensä; jo siitä syystä monenkin mielestä on luonnollista, että hänellä tulee olla etuoikeus omaisuuden käyttämiseen. Mutta kukaan ei toki saattane väittää, että toisella vanhemmista olisi suurempi oikeus lapsiin kuin toisella, ja jos jommallakummalla tulee olla ensi sija suhteessa lapsiin, eiköhän silloin äiti liene lähempänä?

Muuten on se käsitys yleensä vallalla — joko syystä tahi syyttä — että mies pystyy paremmin

taloudellisia asioita hoitamaan. Kuuleehan alituisen sanottavan: „mitäpa naiset afääreistä ymmärtäisivät?“ Sitä vastoin alkaa se käsitys yhä enemmän voittaa alaa, että nainen, paljoo paremmin kuin mies, soveltuu lasten kasvattajaksi, ja mitä enemmän lasten ja yleensä nuorison kasvatuskodin ulkopuolella uskotaan naisille, sitä kohtuuttomammaksi huomataan se laki, joka kieltää äidiltä kaiken päätösvallan hänen omien lastensa kasvatusta, uskontoa ja tulevaisuutta koskevissa asioissa. Äitihän on näitä lapsia sydämensä alla suojellut, äitihän on oman henkensä uhalla heille elämän antanut, hän on heitä vaalinut ja kasvatanut, hän yksin on heitä äidinrakkaudella rakastanut.

Että laki selvään tunnustaisi äidin oikeuden näihin hänen lapsiinsa, samaten kuin yleisen mielihiteen tulee se tunnustaa, ettei tätä oikeutta loukattaisi minkään vanhentuneen lakipykälän nojalla, joka on perintönä ajalta, joka oli barbarillisempi ja vähemmän valistunut kuin meidän aikamme — eikö se ole vaatimus, jonka luulisi innostuttavan ihmisten sydämiä ja liittävän yhteiseen taisteluun sekä kaikki äidit että muut naiset ja heidän kanssaan kaikki oikeutta rakastavat ja valistuneet miehet?